

„DYREKTORIUM KATECHETYCZNE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POLSCE” Z ROKU 2001

„Współczesny katecheta podejmując się dzieła katechizowania winien najpierw zapytać siebie: czy moje rozumienie katechezy jest zgodne z tym, jakie ma dzisiaj Kościół? To zaś rozumienie przekazują nam dokumenty katechetyczne Kościoła, wśród nich na pierwsze miejsce wysuwa się nowe *Dyrektorium ogólne o katechizacji*¹. Mimo upływu lat, słowa te nie straciły na aktualności. Charakter dokumentu z 1997 roku niejako wymuszał, by wszelkie wskazania katechetyczne pozostawały w nim na pewnym poziomie ogólności. Każdy kraj miał bowiem dostosować je do własnej sytuacji duszpastersko-katechetycznej. To zadanie podjęto również w Polsce, czego owocem jest *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*. W artykule zostanie ukazane dostosowanie założeń DOK do warunków polskich. Po krótkim nakreśleniu rangi dokumentu Kongregacji ds. Duchowieństwa, zostanie opisany przebieg prac nad polskim dyrektoriem. Refleksja ta będzie w znacznej mierze oparta na relacjach osób bezpośrednio zaangażowanych w przygotowanie *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce*. W dalszej części artykułu będą poddane analizie kolejne rozdziały i numery krajowego dokumentu, ze zwróceniem uwagi na treści odróżniające ów dokument od *Dyrektorium ogólnego o katechizacji*. Ta szczegółowa analiza pomoże dostrzec zarówno wskazania z powodzeniem realizowane na przestrzeni minionych 16 lat, jak i kwestie wciąż domagające się podjęcia w praktyce katechetycznej i duszpasterskiej w naszym kraju.

Dyrektorium ogólne o katechizacji zawierało wyraźne wskazanie odnośnie do tego, by poszczególne Episkopaty dostosowały jego treść do sytuacji Kościoła w danym kraju. Pomoc w redakcji krajowych dyrektoriów katechetycznych była wręcz bezpośrednim celem DOK, co podkreślili autorzy dokumentu w numerze 11. Zaznaczono bowiem, iż o ile dyrektorium powszechne z roku 1997 zawierało fundamentalne zasady teologiczno-duszpasterskie realizacji katechetycznej misji Kościoła, o tyle „bezpośrednio na Episkopatach spoczywa bardziej konkretne zastosowanie tych zasad i propozycji poprzez wskazania i dyrektoria narodowe,

---

¹ R. Murawski, *Wprowadzenie*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, pr. zbior., Kraków 1999, s. 10.

regionalne lub diecezjalne oraz katechizmy i wszelkie inne środki, które mają na celu skuteczną promocję katechezy”².

Warto zauważyć, iż wcześniejszy tego typu dokument – *Ogólna instrukcja katechetyczna* z 1971 roku – również zakładał opracowanie wskazań katechetycznych na szczeblach krajowych. Jej głównymi odbiorcami mieli być biskupi, konferencje biskupie i wszyscy odpowiedzialni za katechezę, zaś zawarte w niej treści stanowiły wytyczne dla opracowania lokalnych instrukcji i katechizmów³. Podczas konferencji prasowej, na której prezentowano *Ogólną instrukcję katechetyczną* kard. J. Wright wyraźnie stwierdził, iż dokument nie jest wyczerpujący ani zamknięty, ponieważ ma pobudzać do dalszych poszukiwań⁴. Nie zawiera też gotowych rozwiązań, lecz ogólne kierunki odnowy, podczas gdy krajowe i regionalne Konferencje biskupie miały zająć się wypracowaniem szczegółowych rozstrzygnięć, stosownie do możliwości i potrzeb. W Polsce nie zredagowano wówczas krajowego dyrektorium. Poszukując usprawiedliwienia dla tego stanu ks. R. Murawski stwierdził, iż być może krajowy Episkopat nie podjął się tego zadania „między innymi także i z tego powodu, ponieważ w owym czasie mieliśmy w Polsce w gruncie rzeczy tylko jedną formę katechezy dla dzieci i młodzieży – katechezę wbudowaną w struktury życia parafialnego, odbywającą się wyłącznie w parafiach, funkcjonującą w zasadzie bardzo dobrze i nie stwarzającą poważniejszych problemów, poza tymi, które wynikały z laicyzacyjnych działań ówczesnej władzy państwowej”⁵. Nie ulega jednak wątpliwości, iż katechizacja realizowana była według wskazań DCG. Świadczyć o tym może choćby fakt, iż podczas opracowywania *Ramowego programu katechizacji* z roku 1971 korzystano ze wstępnej redakcji DCG, o czym wspominał ks. J. Charytański⁶.

Po ogłoszeniu *Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, odpowiedzialni za katechezę w Polsce stosunkowo szybko przystąpili do realizacji zadań nałożonych nań przez autorów tego dokumentu. Komisja Episkopatu Polskiego ds. Wychowania Katolickiego niezwłocznie podjęła decyzję o opracowaniu krajowego dyrektorium, bowiem już w roku 1998. Ówczesny przewodniczący tejże Komisji, bp Edward Materski zlecił to zadanie ks. prof. Romanowi Murawskiemu sdb. Zastanawiać może zatem fakt, dlaczego – mimo tak szybkiej reakcji – polskie dyrektorium zostało ogłoszone dopiero w roku 2001. Wyjaśnił to ks. R. Murawski podkreślając, iż na jego prośbę nastąpiło „odłożenie redakcji tekstu na pewien czas, dopóki nie zostaną opublikowane inne dokumenty, które należałoby wziąć pod uwagę i z sobą zsynchronizować, mianowicie: *Podstawę Programową* i *Uchwały II Synodu Plenarnego*

² DOK 9.

³ Zob. DCG, *Wprowadzenie*.

⁴ Zob. S. Napierała, *Generalne dyrektorium katechetyczne*, Kat 1(1972), s. 25.

⁵ R. Murawski, *Dyrektorium katechetyczne dla Polski*, w: *Wychowanie religijne u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, red. R. Chałupniak, J. Kostorz, Opole 2001, s. 201.

⁶ Zob. J. Charytański, *Zmagania o kształt katechezy w Polsce*, Kraków 2001, s. 73.

*Polski*⁷. W oczekiwaniu na właściwy dokument, w roku 1999 przygotowano „Małe dyrektorium o katechizacji w Polsce”. „Małe dyrektorium...” stało się swoistą zapowiedzią dokumentu z roku 2001 i dotyczyło szczególnie pilnych kwestii związanych z katechizacją w Polsce, o czym informowali autorzy. Kwestie te wynikały zarówno z posoborowych wskazań katechetycznych i treści zawartych w DOK, jak również przemian w polskiej oświacie. Te ostatnie były istotne dla katechezy począwszy od roku 1990, w związku z wprowadzeniem nauczania religii do szkół⁸. Być może „Małe dyrektorium” odegrałoby większą rolę w polskiej katechezie, gdyby zostało przedyskutowane na forum Komisji Wychowania Katolickiego – tak, jak planowano. Jednakże do dyskusji nie doszło⁹, a wkrótce nastąpiła zmiana na stanowisku przewodniczącego tejże Komisji.

Inicjatywa zredagowania właściwego polskiego dyrektorium katechetycznego była kontynuowana przez nowego przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego – bpa Kazimierza Nycza. Opracowaniu dokumentu przewodniczył ks. R. Murawski, przy współpracy ks. dra hab. Kazimierza Misiaszka i ks. dra Piotra Tomasika¹⁰. Po zredagowaniu planu dokumentu, autorzy przygotowali wyznaczone części dyrektorium – ks. R. Murawski III część (pracownicy posługi katechetycznej – poza zagadnieniami dotyczącymi formacji katechetów), ks. K. Misiaszek – część I (stan katechezy w Polsce) oraz formację katechetów z części III, ks. P. Tomasik – część II (miejsce katechezy w posłudze duszpasterskiej Kościoła)¹¹. Należy podkreślić fakt, iż dokument kluczowy dla polskiej katechezy powstał przy udziale tak nielicznego grona. Szybko jednak okazało się, iż intuicja przewodniczącego zespołu była słuszna – autorzy sprawnie wywiązywali się z powierzonych zadań, a przygotowywany przez nich tekst był jednolity. Również

⁷ R. Murawski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, w: *Katecheza wobec wyzwań współczesności*, red. R. Czekalski, Płock 2001, s. 69.

⁸ Zob. R. Czekalski, *Polskie dokumenty katechetyczne po Soborze Watykańskim II*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 2(2002), s. 33. Jak zauważa autor, „*Małe dyrektorium o katechizacji w Polsce*, które zachowuje kolejność problemów omówionych w DOK, składa się ze wstępu, wprowadzenia (8 numerów), pięciu części (od 9 do 134 numeru) (...) W tekście całego dokumentu odnaleźć można liczne odwołania do rzymskiego *Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, jak również nawiązania do aktualnej polskiej sytuacji katechetycznej. Umiejętne powiązanie treści zawartych w DOK z kontekstem katechetycznej rzeczywistości polskiej jest szczególnie cennym elementem *Małego dyrektorium*”. Tamże, s. 34.

⁹ Zob. P. Tomasik, *Powstanie i ewolucja polskich dokumentów katechetycznych w latach 2001-2010*, „*Warszawskie Studia Teologiczne*” 1(2013), s. 147-148.

¹⁰ W tym samym czasie przez drugi zespół prowadzone były prace nad Podstawą programową katechezy. Zespół ten był bardziej liczny – w jego skład poza przewodniczącym weszło 16 członków. Kierował nim bp K. Nycz, zaś zastępcami przewodniczącego zostali ks. prof. Jan Szpet i ks. prof. Zbigniew Marek sj. Zob. tamże, s. 149; R. Murawski, *Dyrektorium katechetyczne dla Polski*, dz. cyt., s. 202.

¹¹ Zob. P. Tomasik, *Powstanie i ewolucja polskich dokumentów katechetycznych w latach 2001-2010*, art. cyt., s. 148.

kwestia zebrania zespołu nie była problematyczna przy tak małym gremium, a większość spotkań odbywała się w mieszkaniu przewodniczącego zespołu w Warszawie.

Harmonogram spotkań przedstawiał się następująco¹²:

Lp.	Data	Miejsce	Treść spotkania
1	19.05.2000	Warszawa	Przyjęcie schematu dokumentu i podział pracy
2	4.07.2000	Warszawa	Relacja z postępu prac, dyskusja nt. napotkanych problemów i możliwości ich rozwiązania.
3	25.09.2000	Częstochowa	Prezentacja przygotowanych części dokumentu
4	16.11.2000	Warszawa	Uwagi na temat poprawek
5	12.02.2001	Warszawa	Zatwierdzenie jednolitego tekstu dokumentu
6	5. 07. 2001	Warszawa	Zredagowanie poprawek wprowadzonych przez KEP i zakończenie pracy zespołu.

Gdy zespół zatwierdził jednolity tekst dyrektorium, w marcu 2001 roku ks. Murawski przesłał opracowaną i poprawioną wersję dokumentu odpowiedzialnym za katechezę w Polsce. Po uwzględnieniu poprawek i akceptacji Komisji Wychowania Katolickiego, podczas zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu Polski w Łowiczu 20 czerwca 2001 roku, przewodniczący zespołu zaprezentował tekst dokumentu. Po dyskusji dokument zyskał aprobatę biskupów i został przyjęty. Wtedy też nadana została oficjalna nazwa, bowiem do tej pory funkcjonowały dwie propozycje: *Polskie dyrektorium katechetyczne* oraz *Dyrektorium Kościoła katolickiego w Polsce*¹³. Ostatecznie przyjęto drugą z nich, a oficjalnym autorem dokumentu została Konferencja Episkopatu Polski.

Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce (PDK) stało się „urzędowym dokumentem katechetycznym normującym pracę katechetyczną”¹⁴ w całym kraju. W jego treści uwzględniono zarówno wskazania *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* – jako głównego źródła i punktu odniesienia, jak i wytyczne uchwały II Polskiego Synodu Plenarnego. Nie bez znaczenia jest fakt, iż PDK przyjęto równocześnie z *Podstawą programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Oba dokumenty były komplementarne i jako takie miały normować szeroko pojmowaną posługę katechetyczną we wszystkich polskich diecezjach. Konieczne jest podkreślenie rangi polskiego dyrektorium z roku 2001, którą najlepiej scharakteryzował odpowiedzialny za jego opracowanie ks. R. Murawski stwierdzając, iż jest ono „dokumentem zupełnie nowym, a zarazem pierwszym tego rodzaju w dziejach katechezy w naszym kraju. Nie ma bowiem odpowiedników, z którymi można by go porównać, ani też takich tekstów, do których można by się odnieść, dokonując

¹² Zob. tamże.

¹³ Zob. R. Murawski, *Dyrektorium katechetyczne dla Polski*, dz. cyt., s. 202.

¹⁴ Zob. tamże.

jego analizy i oceny krytyczno-porównawczej¹⁵. Kluczowa rola dokumentu dla współczesnej działalności katechetycznej została podkreślona także we wstępie do PDK: „Jego celem jest przedstawienie fundamentalnych zasad teologiczno-duszpasterskich wynikających dla katechezy całego Kościoła z Soboru Watykańskiego II oraz posoborowego nauczania Kościoła (...) Polskie *Dyrektorium katechetyczne* chce się zmierzyć z nową rzeczywistością katechetyczną Kościoła w Polsce po roku 1990. Jej wyznacznikiem jest obecność katechezy dzieci i młodzieży w szkole. Wychodząc z teologicznego założenia, że podmiotem katechezy jest cały Kościół, *Dyrektorium* polskie opisuje wszystkie miejsca katechezy, od rodziny poprzez parafię, aż do szkoły. Analizując sytuację katechezy w Polsce *Dyrektorium* korzysta z doświadczeń Kościoła powszechnego oraz doświadczeń krajów, w których nauka religii odbywa się w szkole¹⁶. Zrozumiałe jest zatem, iż dokument o takim znaczeniu był adresowany zarówno do odpowiedzialnych za katechezę na różnych szczeblach – tak biskupów, autorów programów i podręczników, wydziałów teologicznych i katechetycznych, jak i proboszczów, katechetów i rodziców.

Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce zawiera wstęp, wprowadzenie (numery 1-14), dwie części (od 15 do 159 numeru) i załącznik (7 artykułów). Struktura uległa zmianie względem pierwszej redakcji tekstu, bowiem pierwotnie planowano podzielić dokument na pięć części: 1. Sytuacja duszpastersko-katechetyczna w Polsce, 2. Katecheza w posłudze duszpasterskiej Kościoła, 3. Pracownicy posługi katechetycznej, 4. Adresaci katechezy, 5. Formacja katechetów. Pierwsza modyfikacja nastąpiła w związku z zapoznaniem się autorów z projektem *Podstawy programowej katechezy*. Ponieważ autorzy *Podstawy* zamierzali szczególnie scharakteryzować adresatów katechezy, zespół odpowiedzialny za opracowanie *Dyrektorium* zrezygnował z zamieszczenia w nim tejsze charakterystyki, co zaaprobowala Komisja Wychowania Katolickiego. Dalsze dyskusje na Konferencji Plenarnej Episkopatu sprawily, iż zrezygnowano także ze stworzenia trzech części *Dyrektorium*, zaś treści dotyczące stanu katechezy w Polsce (przygotowane pierwotnie jako część pierwsza) ostatecznie potraktowano jako wprowadzenie, wzorując się na DOK. Dodatkowo w załączniku przedstawiono regulamin posługi duszpasterskiej prefektów.

Powyżej opisana struktura, a nade wszystko – treść dokumentu odzwierciedlają główne założenia przyświecające zespołowi redagującemu polskie *Dyrektorium katechetyczne*. Były one następujące¹⁷:

1. Praktyczna realizacja wskazań i zasad zawartych w DOK i ich konkretyzacja w polskiej sytuacji społeczno-kulturowej i duszpasterskiej;
2. Uwzględnienie dotychczasowego dorobku katechetycznego i polskiej tradycji katechetycznej;

¹⁵ Tenże, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, dz. cyt., s. 67.

¹⁶ K. Nycz, *Wstęp*, w: PDK, s. 9-10.

¹⁷ Zob. R. Murawski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, dz. cyt., s. 73.

3. Podkreślenie komplementarności nauki religii i katechezy;
4. Całościowe ujęcie posługi katechetycznej we wszystkich jej wymiarach i aspektach.

Wobec takich założeń oczywiste jest, iż poszczególne rozdziały czy punkty dokumentu w różnym stopniu odnoszą się do specyficznie polskich warunków realizacji katechetycznej posługi Słowa. O ile niektóre zagadnienia zostały bezpośrednio przytoczone z DOK, o tyle w przypadku pozostałych skoncentrowano się na potrzebach czy wyzwaniach stojących przed odpowiedzialnymi za katechizację w naszym kraju. Zaznaczył to we Wstępie kard. Kazimierz Nycz – ówczesny przewodniczący Komisji Wychowania Katolickiego: „Adaptując wskazania *Dyrektorium ogólnego* do rzeczywistości polskiej nasze *Dyrektorium* daje katechezie Kościoła w Polsce syntetyczny opis sytuacji społeczno-religijnej, a następnie umiejscawia katechezę w całości posługi duszpasterskiej Kościoła (część I) i szczegółowo przypomina zadania wszystkich pracowników katechetycznej posługi (część II)¹⁸.

Pierwszych czternaście numerów PDK to *Wprowadzenie*, w którym opisano sytuację duszpastersko-katechetyczną w Polsce. Autorzy podkreślili m.in. kluczową rolę, jaką zawsze katechizacja odgrywała w naszym kraju. Wobec znaczących osiągnięć i bogatych polskich tradycji katechetycznych, podkreślono konieczność ich podtrzymywania i kontynuowania troski o przygotowanie wierzących do życia wiarą. Zwrócono także uwagę zarówno na czynniki sprzyjające formacji religijnej (m.in. decyzje legislacyjne, religijność masowa), jak i na trudności związane z wychowaniem w wierze (np. obniżający się stan życia kulturowego i duchowego, nowe tendencje podważające autorytety i relatywizujące tradycyjne wartości i zasady oparte na Ewangelii). Ponadto we *Wprowadzeniu* poruszono kwestie ruchów i grup kościelnych, katechezy dorosłych oraz szkolnego nauczania religii.

Następująca po *Wprowadzeniu* część I polskiego dyrektorium katechetycznego zatytułowana jest *Katecheza w posłudze duszpasterskiej Kościoła* i obejmuje numery od 15 do 117. Zawiera pięć rozdziałów: *Natura katechezy* (numery 16-36), *Funkcje katechezy* (numery 37-57), *Istotne element katechezy* (numery 58-81), *Nauczanie religii w szkole* (numery 82-96) i *Duszpasterstwo katechetyczne w parafii* (numery 97-117). Ta część polskiego dyrektorium jest szczególnie silnie zakorzeniona w DOK oraz refleksji katechetycznej Kościoła powszechnego, ponieważ przybliżyła fundamentalne kwestie dotyczące katechezy. Związek tychże założeń z praktyczną realizacją katechezy w polskiej rzeczywistości został wyrażony w numerze 22. Przypominając, iż nadrzędnym celem katechezy jest komunია z Jezusem Chrystusem, autorzy podkreślili, że w oparciu o ten cel mają być formułowane cele szczegółowe w polskich programach katechetycznych¹⁹.

Liczne odniesienia do sytuacji Kościoła w Polsce pojawiają się w punktach opisujących zadania katechezy. Za szczególnie pilne spośród nich w polskiej

¹⁸ K. Nycz, *Wstęp*, w: PDK, s. 10.

¹⁹ Zob. PDK 22.

rzeczywistości uznano rozwijanie poznania wiary. Jak stwierdzili autorzy PDK, zarówno szkolne nauczanie religii, jak i katecheza parafialna winny wspomagać wiernych w intelektualnym pogłębianiu wiary. Odnośnie do wychowania liturgicznego przypomniano, by katecheza dzieci i młodzieży na każdym etapie miała charakter ściśle liturgiczny. Zwrócono także uwagę na najbardziej naturalne formy katechezy liturgicznej dorosłych (homilia, przygotowanie do sakramentu małżeństwa, katecheza dla rodziców i chrzestnych). Omawiając kolejne zadanie – formację moralną – autorzy PDK odnieśli się do współczesnej kultury, która niejednokrotnie wystawia na próbę sumienie wierzącego. Uwzględniając te uwarunkowania wyakcentowano potrzebę właściwej formacji sumienia. W ślad za dokumentami Kościoła powszechnego przypomniano, iż wychowanie moralne ma zakładać i pogłębiać formację ludzką.

Przybliżając zadanie wychowania do modlitwy podkreślono nowe wyzwanie stojące przed polską katechezą – *rozbudzenie życia modlitwy przez ukazanie jej sensu*²⁰. Pojawiło się ono w związku z zanikiem praktyki modlitwy wśród ochrzczonych. Stosownie do realiów panujących w naszym kraju, realizację tego wyzwania powierzono wszystkim środowiskom katechetycznym – rodzinie, parafii i szkole a także zwrócono uwagę na pozytywne formy pobożności ludowej. Wyraźne uwzględnienie kontekstu krajowego pojawia się w ukazaniu kolejnego zadania – wychowania do życia wspólnotowego. Przypomniano, iż „katecheza, zgodnie z czcigodną tradycją duszpasterstwa Kościoła w Polsce, winna również wychowywać do życia we wspólnocie narodowej”²¹. Stosownie do poczynionej we *Wprowadzeniu* analizy duszpastersko-katechetycznej i dystansowania się wiernych od Kościoła, podkreślono nagłą potrzebę budzenia i pogłębiania więzi ze społecznością kościelną przez katechetyczne duszpasterstwo dorosłych. W kwestii wprowadzenia do misji, autorzy przypomnieli o powszechności obowiązywania nakazu misyjnego i ukazali możliwości jego realizacji w środowiskach katechetycznych, podkreślając szanse pokładane w szkolnym nauczaniu religii i korelacji międzyprzedmiotowej. Uwzględniając zaś sytuację duszpasterską w Polsce, podkreślili konieczność zintensyfikowania działań na rzecz nowej ewangelizacji. Dalsze zagadnienia podejmowane w rozdziale pierwszym (wierność Bogu i człowiekowi, źródła i filary katechezy i integralność treści katechezy) są fundamentalne dla katechezy i powszechne w swym brzmieniu. Omówiono je ściśle bazując na treściach zawartych w DOK, jak również w refleksji katechetycznej papieża Jana Pawła II oraz w *Katechizmie Kościoła katolickiego*.

Polski kontekst katechetyczny silniej zaznacza się w drugim rozdziale PDK, poświęconym funkcjom katechezy²². Odnosząc się do wychowawczej funkcji katechezy zauważono, iż „dawne wychowanie religijne zakładało istnienie wspólnoty

²⁰ PDK 27.

²¹ PDK 28.

²² Zob. PDK 37-57.

wiary i dlatego przekaz katechetyczny mógł ograniczać się do podawania samych informacji o wierze. Dzisiaj natomiast nie można zakładać istnienia wspólnoty wiary i dlatego rzeczą istotną dla katechezy jest stworzenie wychowankom również możliwości przeżycia i doświadczenia wartości religijnych we wspólnocie katechetycznej²³. Ponadto autorzy przestrzegali przed redukcjonistycznymi koncepcjami człowieka i wychowania oraz podkreślili obecne w polskim społeczeństwie trudności związane z wychowaniem moralnym.

Prezentacja dydaktycznej funkcji katechezy w polskim dyrektorium katechetycznym ściśle odnosi się do wskazań zawartych w dokumentach Kościoła powszechnego w kwestiach takich jak treści, metody, język katechezy czy środki przekazu²⁴. Jednocześnie autorzy wyraźnie podkreślili potrzebę intelektualnej formacji w procesie kształtowania i rozwoju wiary, by religijność katechizowanych była pogłębiona intelektualnie. Jak zauważali, takie nauczanie pozwala uniknąć postawy indyferentyzmu religijnego, jak również uzdalnia do niezależności poglądów i umiejętności rozwiązywania problemów religijnych. Nie bez znaczenia wobec dyskusji nad kształtem nauczania religii w polskich szkołach jest zawarte w PDK ostrzeżenie przed redukowaniem katechezy do samego nauczania.

Odnosząc się do inicjacyjnej funkcji katechezy autorzy krajowego dyrektorium przytaczają kluczowe treści zawarte w DOK. Istotne przypomnienie – ściśle nawiązujące do polskiej rzeczywistości katechetycznej – dotyczy pierwszorzędnej roli parafii w chrześcijańskim wtajemniczeniu wiernych. Niezależnie od prowadzonego w szkole nauczania religii, właściwym środowiskiem dla wtajemniczenia chrześcijańskiego jest parafia.

Niezmiernie istotne dla praktyki katechetycznej jest również podjęte w dokumencie zagadnienie katechezy w procesie ewangelizacji. Autorzy PDK nie tylko przypomnieli podstawowe założenia dotyczące ewangelizacji oraz różnych jej wymiarów i aspektów, ale także zwrócili uwagę na nową sytuację zaistniałą w polskich szkołach począwszy od roku 1990. Ukazali wprost szkołę i prowadzone w niej lekcje religii jako szansę dla ewangelizacji²⁵.

Adaptację wskazań DOK do rzeczywistości polskiej można odnaleźć także w kolejnym rozdziale – trzecim, poświęconym istotnym elementom katechezy. W sposób szczególny jest ona wyraźna w refleksji nad elementem teologicznym w katechezie. Autorzy podkreślili jego doniosłość w zlaicyzowanym społeczeństwie, jak również wobec innego zagrożenia dla wiary, jakim jest ateizm. Z kolei omawiając doświadczenie ludzkie zauważyli, iż zawsze było ono obecne w katechezie, lecz współcześnie należy uwzględnić je w nowy sposób. W społeczeństwie pluralistycznym konieczne jest możliwie najczęstsze wychodzenie od doświadczeń ludzkich i powracanie do nich po naświetleniu i zinterpretowaniu w świetle Objawienia.

²³ PDK 37.

²⁴ zob. PDK 43-50.

²⁵ zob. PDK 57.

Takie działanie przygotowuje katechizowanych do dojrzałego i odpowiedzialnego funkcjonowania w świecie jako świadków Chrystusa²⁶. Kwestia doświadczenia ludzkiego w katechezie oznacza także studium historii Kościoła – powszechnego, partykularnego i lokalnego. Jak podkreślono w kolejnych numerach PDK – „katecheza Kościoła w Polsce winna w większym stopniu czerpać z hagiografii polskiej, a także ukazywać nierozzerwalny związek, jaki połączył naród i Kościół podczas chrztu Polski”²⁷. Ów związek zakłada także wymiar maryjny polskiej katechezy oraz kult świętych i błogosławionych, wraz z popularyzowaniem przez katechezę polskich procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych. Te postulaty ściśle nawiązywały do dokumentów II Polskiego Synodu Plenarnego. Specyficzne dla polskiego dyrektorium są także wskazania związane z katechezą otwartą na dialog ekumeniczny i międzyreligijny. Jak zauważono, „szczególną uwagę w katechezie polskiej należy zwrócić na zagadnienia związane z judaizmem i na stosunki chrześcijańsko-żydowskie. Domagają się tego nie tylko wspólne korzenie i tradycje łączące chrześcijan z narodem żydowskim, lecz także wspólne i tragiczne losy Polaków i Żydów podczas drugiej wojny światowej”²⁸. To zaś stawia przed katechezą istotne zadanie przeciwdziałania nietolerancji i antysemityzmowi.

Kolejne dwa rozdziały PDK dotyczące nauczania religii w szkole oraz duszpasterstwa katechetycznego w parafii uwzględniają konkretną sytuację w Polsce – zarówno regulacje prawne, jak i kontekst duszpasterski. Jak zauważono, uwarunkowania historyczne i utwierdzona tradycja katechetyczna nakazują traktować szkolne nauczanie religii jako specyficzną formę katechezy. W numerach 82-91 zamieszczono szczegółowe wskazania odnośnie do organizowania i prowadzenia lekcji religii. Najlepiej podsumowuje omawianą kwestię stwierdzenie, iż „szkolne nauczanie religii jest służbą świadczoną polskiej szkole. Akcentuje ono pomocniczą funkcję szkoły wobec rodziny, pragnie przeciwdziałać stresogennemu charakterowi systemu edukacji oraz przywrócić temu systemowi właściwą płaszczyznę aksjologiczną”²⁹. Ponadto w dokumencie nie zabrakło wskazań do nauczania religii w szkołach niepublicznych, szkół katolickich oraz programów i podręczników w szkolnym nauczaniu religii.

Głębokie zakorzenienie polskiej refleksji katechetycznej w dokumentach Kościoła powszechnego potwierdza fakt, iż w pierwszej kolejności w rozdziale poświęconym duszpasterstwu katechetycznemu w parafii omawiana jest katecheza dorosłych. To właśnie ta forma katechezy została uznana za najznakomitszą, „ponieważ zwraca się ona do osób wykonujących największe zadania i w ogóle zdolnych do życia według Orędzia Chrześcijańskiego i to z jego pełni”³⁰. Omawiając zagadnienie autorzy

²⁶ Zob. PDK 65.

²⁷ PDK 75.

²⁸ PDK 80.

²⁹ PDK 85.

³⁰ CT 43.

PDK nie tylko poprzestali na tym, jak katecheza dorosłych powinna przebiegać i dlaczego, ale także zwrócili uwagę na jej formy z powodzeniem funkcjonujące w Polsce, jak np. katecheza adresowana do rodziców w ramach przygotowania ich dzieci do sakramentów świętych, działalność ruchów i stowarzyszeń katolickich czy piesze i autokarowe pielgrzymki do sanktuariów³¹. Również punkty polskiego dyrektorium poświęcone katechezie dzieci i młodzieży (numery 105-113) bazują na dotychczasowych rozwiązaniach praktycznych i założeniach programowych określonych przez Kościół w Polsce. Mając na uwadze katechetyczną troskę o wszystkich wiernych, w PDK uwzględniono także osoby wyjątkowo umiłowane przez Pana, zespoły liturgiczne chłopców i dziewcząt, ruchy i stowarzyszenia katolickie, harcerzy, pątników oraz uczestników obozów i kolonii³².

Część II polskiego dyrektorium katechetycznego zatytułowana jest *Pracownicy posługi katechetycznej* i obejmuje pięć rozdziałów: *Odpowiedzialni za katechezę* (numery 119-134), *Posługa katechetyczna w diecezji* (numery 135-138), *Posługa katechetyczna w parafii* (numery 139-143), *Organizacja katechezy w Polsce* (numery 144-148) oraz *Formacja katechetów* (numery 149-159). Integralną częścią dyrektorium jest załącznik zawierający *Regulamin posługi duszpasterskiej prefektów*³³. W tej części w większym stopniu uwidacznia się polski kontekst katechetyczny. Nawet jeśli autorzy przytaczają myśli zawarte w DOK czy innych dokumentach Kościoła powszechnego, to owe przytoczone treści jednoznacznie wskazują na potrzebę uregulowania kwestii przez Episkopat, diecezję lub parafię. Tak jest choćby w przypadku odpowiedzialnych za katechezę, których wprawdzie wymienia się w PDK (cała wspólnota, biskupi diecezjalni, kapłani, rodzice, osoby zakonne, katecheci świeccy), lecz ich obowiązki podano w formie ogólnych wskazań, doprecyzowanych na różnych szczeblach.

Bardziej konkretne wskazania zamieszczono odnośnie do posługi katechetycznej w diecezji. Opracowanie planu duszpastersko-katechetycznego, powołanie diecezjalnego referatu katechetycznego czy funkcjonowanie diecezjalnej rady katechetycznej to zadania spoczywające na wyznaczonych osobach bądź grupach osób. Podobnie uczyniono w przypadku posługi katechetycznej w parafii. Autorzy przypomnieli, że parafia jest inspiratorką i krzewicielką katechezy³⁴ i wymienili spoczywające na parafii zadania i obowiązki wyliczone w DOK. Jednocześnie uzupełnili je o stosowne kanony z *Kodeksu prawa kanonicznego*³⁵.

Posługa katechetyczna w Polsce najbardziej precyzyjnie została określona w rozdziale czwartym części drugiej PDK. Tam właśnie uznano krajowe dyrektorium za dokument wiodący dla katechezy w całym kraju, obok *Podstawy programowej*

³¹ Zob. PDK 102-104.

³² PDK 109-113.

³³ PDK, s. 109-111.

³⁴ Zob. CT 67.

³⁵ Zob. PDK 141-143.

*katechezy Kościoła katolickiego w Polsce oraz Dokumentów II Synodu Plenarnego*³⁶. Przedstawiając organizację katechezy w kraju, autorzy szczegółowo opisali ogólnopolski plan duszpastersko-katechetyczny jako propozycję dla poszczególnych diecezji. W dyrektorium wskazano także Komisję Wychowania Katolickiego jako najwyższy organ katechetyczny, przybliżono jej zadania oraz zadania przewodniczącego tejże Komisji. Ponadto odnosząc się do wskazań z DOK³⁷, szczegółowo zaprezentowano rolę Krajowego Centrum Katechetycznego, bezpośrednio podlegającego Komisji Wychowania Katolickiego. Postulat odnośnie do Krajowego Centrum Katechetycznego ostatecznie został zrealizowany 3 X 2001 roku. Wtedy właśnie na zebraniu plenarnym Konferencji Episkopatu Polski utworzono Biuro Programowania Katechezy (BPK). Koordynatorem BPK mianowano ks. Piotra Tomasika³⁸.

W ostatnim rozdziale PDK zarysowana została formacja katechetów. W ślad za DOK przedstawiono podstawowe wymiary formacji oraz kluczowe elementy tejże formacji – być, wiedzieć, umieć działać³⁹. Ponieważ jednak formacja ta miała odnosić się do katechetów pełniących swą posługę w diecezjach polskich, wskazania uzupełniono o kwestie specyficzne z racji uwarunkowań społecznych i religijnych bądź regulacji prawnych dotyczących szkolnego nauczania religii. W związku z sytuacją duszpastersko-katechetyczną w Polsce, podniesiono potrzebę zdynamizowania stałej formacji katechetów, zwiększenie odpowiedzialności lokalnych ośrodków duszpasterskich i księży proboszczów, specjalizację katechetów i formację dostosowaną do poszczególnych ich linii. Ponadto postulowano dążenie do określenia statusu prawnego katechety w szkole, wypracowanie stałego przepływu informacji do katechetów w zakresie aktów prawnych, przygotowanie katechetów parafialnych, kształtowanie klimatu wychowawczego w szkole za sprawą dialogu katechetów z innymi nauczycielami⁴⁰.

Rozdział poświęcony formacji katechetów w znaczącym stopniu odnosił się do sytuacji katechetów w Polsce. Uzyskanie kwalifikacji do nauczania religii uzależnione było od stosownego porozumienia Ministerstwa Edukacji Narodowej z Komisją Wychowania Katolickiego. W tymże porozumieniu ustalono minimum programowe – rodzaje przedmiotów i ich wymiar godzinowy, które umożliwiałyby podjęcie pracy na stanowisku nauczyciela religii i zdobywanie dalszych kwalifikacji i awans zawodowy. Choć – jak zaznaczono – „stała i systematyczna formacja powinna odbywać się na terenie diecezji”⁴¹, ważna jest również formacja na terenie parafii.

³⁶ Zob. PDK 144.

³⁷ Zob. DOK 269.

³⁸ Zob. P. Tomasik, *Powstanie i ewolucja polskich dokumentów katechetycznych w latach 2001-2010*, art. cyt., s. 150-151.

³⁹ Zob. DOK 238.

⁴⁰ Zob. PDK 152.

⁴¹ PDK 153.

Jeszcze inną możliwością – oferowaną przez szkołę – jest dokształcanie pedagogiczne i dydaktyczne. Jak wskazano w PDK, posługa katechetyczna pełniona na gruncie szkoły, pozytywnie wpłynęła na formację katechetów – zarówno tę podstawową, jak i permanentną. Ustalenia wspólne MEN i strony kościelnej rodziły konkretne zobowiązania, otwierające katechetom ścieżkę awansu zawodowego analogiczną do tej podejmowanej przez nauczycieli innych przedmiotów. Pojawiła się także możliwość współpracy w działalności dydaktycznej i wychowawczej na gruncie szkoły. Mimo tych niewątpliwych pozytywów, autorzy polskiego dyrektorium podkreślili kwestię pomijaną przez prawo oświatowe, a istotną z punktu widzenia Kościoła, mianowicie formację duchową katechetów i związane z nią świadectwo⁴².

Istotnym akcentem polskiego dyrektorium jest również *Regulamin posługi duszpasterskiej prefektów*. Koncepcja ustanawiania przez biskupa „niektórych kapłanów do wyłącznej pracy katechetycznej”⁴³ w szkole to także nawiązanie do polskich tradycji katechetycznych. Posługa prefektów była dość powszechna na początku XX wieku i w okresie międzywojennym. Księża prefekci nie tylko nauczali i troszczyli się o życie religijne w szkołach, ale także w sposób istotny oddziaływali wychowawczo⁴⁴.

W 2001 roku, w chwili promulgacji dokumentu, ks. R. Murawski wyraził życzenie, by polskie dyrektorium katechetyczne „było drogowskazem na drodze odnowy polskiej katechezy, obudziło wielkoduszne poświęcenie wszystkich odpowiedzialnych za katechezę i wyzwoliło godne podziwu inicjatywy katechetyczne”⁴⁵. Trudno stwierdzić, iż nadzieje te ostatecznie zostały spełnione, bowiem PDK wciąż pozostaje obowiązującym fundamentalnym zbiorem wskazań dla polskiej katechezy. Niektóre z tych wskazań jedynie w niewielkim stopniu były podjęte, zatem wciąż można oczekiwać ich realizacji. Niektóre zostały doprecyzowane bądź zmienione w formie stosownych regulacji prawnych – kościelnych bądź państwowych. Niewątpliwie jednak polskie dyrektorium od chwili jego ogłoszenia aż do dziś kształtuje posługę katechetyczną w kraju. Można wręcz stwierdzić, iż opieranie na nim działalności znacząco wpływa na jej skuteczność i pozwala widzieć efekty. Jednocześnie brak

⁴² Zob. PDK 157.

⁴³ PDK s. 109.

⁴⁴ Jak pisał R. Polak, „Rozporządzenie z 9 XII 1926 roku nakładało na księży prefektów obowiązek czuwania nad życiem religijnym w szkołach i zrównywało ich z innymi nauczycielami w zakresie wychowania dzieci i młodzieży”. R. Polak, *Religia rzymskokatolicka w szkołach II Rzeczypospolitej*, Lublin 2007, s. 190. Księża prefekci – zrzeszeni w Związku Kół Diecezjalnych Księży Prefektów – współpracowali i wzajemnie doradzali sobie w kwestiach nauczania i wychowania religijnego w szkole i poza nią, krzewili idee wychowania katolickiego oraz wspierali inicjatywy sprzyjające temu wychowaniu. Diecezjalne koła prefektów i ich działalność stanowiły także nieocenioną pomoc dydaktyczną i metodyczną dla nauczycieli religii w latach powojennych. Zob. J. Kurosz, *Działalność lwowskiego Koła Księży Prefektów w II Rzeczypospolitej*. „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 1919-1939, „Studia Pastoralne” 10(2014), s. 95; S. Wójcik, *Katechizacja w warunkach systemu totalitarnego*, Wrocław 1995, s. 150-151.

⁴⁵ R. Murawski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, dz. cyt., s. 77.

znajomości PDK bądź niezrozumienie kluczowych kwestii opisanych w tymże dokumencie przekłada się na owocność podejmowanych działań. Dotyczy to zarówno miejsca katechezy w posłudze duszpasterskiej Kościoła, jak i pracowników posługi katechetycznej. Można z pełnym przekonaniem stwierdzić, iż polskie dyrektorium katechetyczne okazało się „pomocne dla odnajdywania na nowo tożsamości polskiej katechezy”⁴⁶, realizując tym samym oczekiwania stawiane *Dyrektorium ogólnemu o katechizacji*.

Streszczenie

Autor w artykule przedstawia genezę polskiego dyrektorium katechetycznego opracowanego zgodnie ze wskazaniami zawartymi w „Dyrektorium ogólnym o katechizacji” z roku 1997. Po przybliżeniu zespołu autorów dyrektorium i prac redakcyjnych nad dokumentem, omawia jego strukturę i zasadnicze treści. Podkreśla specyfikę rzeczywistości katechetycznej w Polsce i odniesienie do niej założeń zawartych w DOK. Na koniec określa rolę, jaką polskie dyrektorium odegrało we współczesnej polskiej katechezie.

Słowa kluczowe: polskie dyrektorium katechetyczne, katecheza w Polsce, nauczanie religii, polskie dokumenty katechetyczne

“THE CATECHETICAL DIRECTORY OF THE CATHOLIC CHURCH IN POLAND” FROM YEAR 2001

Summary

The author depicts genesis of The Catechetical Directory of the Catholic Church in Poland, which is created in accordance with guidelines from General Directory for Catechesis (1997). After covering the editorial board and works on the document, he presents its structure and main topics. The article emphasises the specifics of Polish catechistic reality and the reference to it included in DOK. Finally, it notices the role which Polish Directory played in Polish modern day catechesis.

Key words: Polish Directory for Catechesis, catechesis in Poland, religious education, Polish catechistic documents

„DIRETTORIO CATECHETICO DELLA CHIESA CATTOLICA IN POLONIA” DEL 2001

Riassunto

L'autore di questo articolo presenta la genesi del Direttorio Catechetico della Chiesa Cattolica in Polonia” redatto in conformità con le indicazioni contenute nel “Direttorio

⁴⁶ P. Tomasik, *Charakterystyka Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, s. 65.

Generale per la Catechesi” del 1997. Dopo aver presentato il team di autori e il processo editoriale sul documento, si discute la sua struttura e il contenuto di base. Si sottolinea la specificità della realtà catechetica in Polonia e il riferimento dei presupposti contenuti nella DGC a tale realtà. Alla fine, si specifica il ruolo del Direttorio polacco per la contemporanea catechesi in Polonia.

Parole chiave: il Direttorio polacco per la catechesi, catechesi in Polonia, l'insegnamento della religione, documenti di catechesi polacchi

Bibliografia

- Charytański J., *Zmagania o kształt katechezy w Polsce*, Kraków 2001.
- Czekalski R., *Polskie dokumenty katechetyczne po Soborze Watykańskim II*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2(2002).
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*, Rzym 1979, wyd. polskie Warszawa 1980.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Rzym 1997, wyd. polskie Poznań 1998.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ogólna instrukcja katechetyczna (DCG)*, Rzym 1971, wyd. polskie Warszawa 1992.
- Kurosz J., *Działalność lwowskiego Koła Księży Prefektów w II Rzeczypospolitej. „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 1919-1939*, „Studia Pastoralne” 10(2014).
- Murawski R., *Dyrektorium katechetyczne dla Polski*, w: *Wychowanie religijne u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, red. R. Chałupniak, J. Kostorz, Opole 2001.
- Murawski R., *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, w: *Katecheza wobec wyzwań współczesności*, red. R. Czekalski, Płock 2001.
- Murawski R., *Wprowadzenie*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, pr. zbior., Kraków 1999.
- Napierała S., *Generalne dyrektorium katechetyczne*, Kat 1(1972).
- Nycz K., *Wstęp*, w: Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Polak R., *Religia rzymskokatolicka w szkołach II Rzeczypospolitej*, Lublin 2007.
- Tomasik P., *Charakterystyka Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, w: *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, pr. zbior., Kraków 1999.
- Tomasik P., *Powstanie i ewolucja polskich dokumentów katechetycznych w latach 2001-2010*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1(2013).
- Wójcik S., *Katechizacja w warunkach systemu totalitarnego*, Wrocław 1995.